

A.M.I.M.S. již, mimo jiné, pro Vás připravil:

Knihy, které připravuje A.M.I.M.S. - Apostolatus Mariae Immaculatae Matris Spei (česky: Apoštolát P. Marie Neposkvrněné - Matky Naděje), jsou určeny pro další šíření. Děkujeme vám, pokud se na tom i vy podílíte. Doporučený příspěvek na tisk uvedený v závorce může mírně kolísat dle ceny materiálu a způsobu šíření.

Bezruč: Já a moje stará (3 až 5,- Kč)
Brtník: Příprava na 1. sv. přijímání (10-12)
Castiglione: Svatý zázrak a lásky (Fr. z Pauly) (15)
Dunda: Stalo se (15)
Dunda: No proto a neb Stalo se III (15)
Dunda: Můžeš růst (12-15)
Dunda: Soužití nebo soužení (10)
Dunda (ed.): Tak kázal Vianney (15)
Dunda (ed.): Jak kázal Vianney o sv. zpovědi (15)
Dunda (ed.): I tak kázal Vianney (15)
Havelka: Rozmlouvej s Bohem (4-5)
Kabeláč: Základy křesťanské víry (5,- Kč)
Kaňa, Fukalovi: Manželství od Boha... (12-15)
Kavalec: Chvalatické povídky (2)
Kotek: S Ježíšem v jeho utrpení (Šuránek) (10)
Luciani: Dopisy slav. osobnostem I. + II. (28-30)
Neužilová: Dva kluci, tři psi a jedna babička (17)
Peňáz: Pouť do Říma od A do Z (20)
Peňáz: Pojď na pouť (15-20)
Peňáz: Rozjímavý biblický růženec (5)
Simajchl: Desatero božích přikázání (10-11)
Simajchl: Dospívání (15)
Simajchl: Duchovní život (14-15)
Simajchl: Jak hovořit o víře (3)
Simajchl: Jak se zpovídat (6-7)
Simajchl: Kázání z 1. až 7. koštku (po 18-20)
Simajchl: Láska pod lupou (13-15)

Simajchl: Liturgie (20)
Simajchl: Manželství v záběhu (10)
Simajchl: Maria a dnešní životní styl (13-15)
Simajchl: Naše role při nedělní bohoslužbě (15)
Simajchl: Ozvěny lid. pověstí ze Žďárských hor (15)
Simajchl: Patnáct pravidel pro lektory (9-10)
Simajchl: Povídaní o křtu (10)
Simajchl: Příprava na první svaté přijímání (15)
Simajchl: Rodiče a školáci (15)
Simajchl: Sebevýchova k manželství (3)
Simajchl: Společně k Bohu (13-15)
Simajchl: Stáří (10)
Simajchl: Život z víry (14-15)
Soukop: Velký náčelník dává zákl. kurz víry (13-15)
Zerhau: Krása a statečnost - leg. o sv. Markétě (10)
Zerhau: Pověsti a příběhy z Podyjí (15)
Zerhau: Vyřídte sijónské doje (6-7)
A já jsem s vámi i za železnou oponou (15)
A nezapomeň na modlitbu (7)
Comicsy pro zábavu i k zamyšlení (14-15)
Květy Nejsvětější svátosti (14-15)
Kreslené příběhy 1, 2, 3, 4, 5, 6 (po 2-3)
Křížové cesty pro soukr. i lid. pobožnosti (3)
Luštěniny alla Ferdinand (10)
Matka ustavičné pomoci (0)
Pojďte s námi -- o pěších poutích (15)

Historie Fryšavy

Ladislav Simajchl

Tituly je možno objednat na adrese:

A.M.I.M.S., FATYM Vranov n.D., Řk. farnost Vranov nad Dyjí 20, 671 03 (tel: 515 296 384, E-mail: vranov@fatym.com) nebo na adrese: A.M.I.M.S., FATYM Přímětice-Bítov, Řk. farnost Přímětice 18, 669 04 Znojmo 4 (tel: 515 241 913, E-mail: apostolat@fatym.com). Knihy můžete i osobně odebrat! Většinu knih je možno si přečíst (v kompletní verzi) a objednat i na internetu: www.fatym.com.

Na této internetové adrese také najdete další informace o FATYMu - společenství katolických kněží, jáhnů a laiků ve farnostech západního Znojemska, i o tom, jak se stát členem či spolupracovníkem FATYMu (nemůžeme však nabídnout o mnoho víc, než skromné ubytování, stravu a občas přispět na cestu domů).

Doporučujeme vám navštívit knihovnu křesť. literatury na internetu www.knihovna.net, a ABCEDU, vyhledávač křesť. on-line knih, comicsů a církevních dokumentů www.abcd.bezva.info, na kterých se též podílíme. Na těchto stránkách si můžete přímo na internetu přečíst stovky knih (nebo si je vytisknout).

APOSTOLATUS MARIAE IMMACULATAE MATRIS SPEI
telefon: 515 296 384 internet: www.amims.net

Pro církevní potřebu vydal a vytiskl A.M.I.M.S.

VRANOV N.D. - PŘÍMĚTICE - BÍTOV - A.D. 2005

O minulosti zdejšího kraje
vypravuje fryšavský farář

Ladislav Simajchl

OBSAH :

1. Letos máme důvod k radosti	2
2. O minulosti kraje pod Žákovou horou	3
3. O minulosti vesnice Fryšava	5
4. O minulosti fryšavské farnosti	7
5. O životě těch, co tu žili před námi	10
6. O životě fryšavských farářů	14
7. O ppřifařených obcích fryšavských	16
8. O zvonici na Třech Studních	18
9. O fryšavském kostele	19

1) Letos máme důvod k radosti

Chystáme se radostně oslavit sto let trvání samostatné farnosti a dvěšleté let postavení a posvěcení farního kostela.

Když naši předkové před sto lety slavili podobně, tu se na přípravě podíleli všichni. Každý se nějak účastnil, každý něčím přispěl.

Farní kronika o tom vypravuje:

"Po celý rok dostával kostel - jubilant dárečky: paní revírníková Gabesemová vyšila bílé velum na ciborium. Paní nadučitelová Joklová ušila novou oltářní plachtu. Paní učitelová Šínová vyšila dvě kytice na závěs. Rodina Lopoaurova darovala mosaznou lampu k oltáři. Slečna Hančlová zhotovila podoušku pod misál. Slečna Kolencová vyšila pás ke zvonku u sakristie. Ministranti dostali nové rochety.

Vchod do chrámu byl ověnčen, nad ním nápis: Blažení, kteří přicházejí do stánku tvého, Hospodine!

V předvečer slavnosti byl kostel zvenčí osvětlen ohni. Obcí šel průvod s kapelou a lampiony. Všechny domy byly ozdobeny, za okny hořely svíce, ve štítech domů prapory. I na faře a na věži kostela vlál veliký prapor.

Na kopcích kolem Fryšavy plály velké ohně. Rachotila střelba ze 14 hmoždírů a z mnoha pušek. Kolem kostela zapalovány bengálské ohně.

Časné zrána v den oslavy budilo fryšavské farníky slavnostní vyzvánění všemi zvony a vyhrávání kapely, která pochodovala celou vsí, od zdola až k rozcestí na Vejpuštěk.

Při službách božích se účastnili všichni kněží ze sousedství daleko široko: z Německého, z Herálce, z Telecího, z Borové, z Krásného, z Jimramova, ze Žďáru, z Kláštera, z Jam, z Nového Města.

Odpoledne bylo slavnostní požehnání se zpěvy a hudbou. Hostů přemnoho z blízka i daleka."

Tak oslavili naši předkové před sto lety první století kostela. A jak oslavíme my, letos, výročí dvěšleté?

Na střelbu z pušek a hmoždírů, na bengálské ohně, na průvody s hudbou obcí se nezmůžeme. A také se nesejde tolik kněží z celého okolí, aby se s námi radovali. Pozveme sice kněze z okolních farností, pozveme všechny kněze, co tu dříve působili, pokud ještě žijí, ale každý kněz je dnes vázán bohoslužbami ve svém kostele - a ne jednom - a kaplani už nejsou, aby doma faráře zastupovali. Ale někdo se snad přece jen uvolní a přijede.

Důležitější však pro naši farnost bude, zda my všichni, zda každý z nás bude přemýšlet a uvažovat:

Jak se budu na přípravě oslavy podílet já osobně? Čím k ní přispěji já? Jen tehdy to bude správná oslava, když to bude společné dílo nás všech.

Vlastní slavnostní dny budou dva: Hod Boží svatodušní, to je stoleté výročí vzniku samostatné farnosti. Druhé výročí - 200 let kostela oslavíme při podzimní matoušské pouti v září.

Největším dárkem naší farní rodiny bude letos přijetí svátosti bířmování v sobotu před svatodušní poutí. Na třicet mladých lidí tu bude pasováno na rytíře Kristovy, přijato do společenství dospělých členů farní rodiny. Už od loňského podzimu všichni pracují na své sebevýchově, na dozrání své osobnosti, na zpevnění charakteru. Mnozí z nich se loni podíleli na opravě farní budovy. A letos všichni přiložíme ruku k dílu, aby kostel

byl o svém výročí jako když byl nový před dvěma stoletími. S dojetím jsme poslouchali, jaké dárky si vymyslela a připravila láska žen a děvčat tenkrát před 100 lety. Jaké dárky by přišly vhod kostelu dnes?

Po výmalbě kostela chceme zbudovat za sakristií u zdi presbytáře depozitář - skladiště, abychom nemuseli betlém, koberec a jiné bohoslužené potřeby vždy znovu pracně vylahovat po točitých schodech na kostelní půdu. To bude pěkný dárek kostelu.

Mohli bychom se také pokusit oživit zdejší kroje. To bylo původně sváteční kostelové oblečení. Co kdyby o jubilejních slavnostech nesli obětí dary lidé oblečení tak, jak se tu chodilo před sto lety?

Když jsem sem před sedmi lety přišel a poptával se po zdejších starých krojích, slyšel jsem ze všech stran: "Tady nic takového nebylo!" - A vidíte - bylo, i když ne tak pestrém a barvitým, jako třeba na Slovácku. Podařilo se pár krásných starých krojů objevit. Bylo by pěkné, kdyby vás to podnítilo k pátrání ve starých truhlách doma, kdyby se zdejší kraj zachránil a pro slavnostní chvíle farnosti zase užíval. Teď je k tomu asi poslední příležitost.

Tak nějak by mohly vypadat vaše dárky kostelu.

Můj dárek bude cyklus promluv o minulosti zdejšího kraje lesů, rybníků, obcí naší farnosti. Lidská paměť je krátká - málo si pamatujeme, jak tu žili před námi naši předkové a kněží.

Druhým dárkem je výstavka starých obrázků, fotografií a pohlednic a památek na stěnách kostela. I ta by vás měla podnítit, abyste si vážili starých věcí a zachovali je v úctě pro další generace.

Ale největším dárkem pro naši farnost, společným dárkem nás všech, ať je naše pevná a statečná víra, náš život podle příkazů evangelia, naše rodiny, v nichž se žije bez hádek, ve snášenlivé lásce.

To bude dárek vsutku nejvzácnější.

2. O minulosti kraje pod Žák. horou

"Já z Vršavy domů jsem šel v den jasný a klidný.

Svíť veselý na vodě hrál,

Z požaté louky vůní stesk tajený vál.

Les přemýšlel věrný. Skryt větví, pozorným okem

v práci ustavší datel mé pohyby střežil.

Mou probuzen chůzí, za každým krokem

přes vrcholky růžové zdíveně zvedal a ježil.

A nežli k mýti jsem došel, kde líska

a divoká malina roste, já náhle stanul jsem, tuše,

že blízka mi jest, že se na mne se dívá krajiny duše."

(Petr Kříčka: "Časný podzim na Vysočině"

ze sbírky: "Šípkový keř")

"Já náhle stanul jsem, tuše, že na mne se dívá krajiny duše." Kdekoliv zde můžeš zažít s Petrem Kříčkou podobný zážitek, když tě zastaví okouzlení z krásy lesního průseku, pohled na svahy Žákovy hory, Devíti Skal, na jehličnaté stráně Křivého jevoru. Nejsou to velehory, tyto tři vrchy tvořící kulisu na

obzoru za naší Fryšavou, ale kdo jimi jednou projde se zrakem vidoucím, zemiluje si je nadevše a nadosmrtí.

Tak se vyznává i Jaromír Tomeček:

"Stál jsem na sněhu, kolem mne extralux hotely - zákraky architektury, přede mnou hradba alpských velikánů. Uprostřed nich "Třím velcí ryšavší" - tak jsem si přeložil jejich francouzská jména. Všude kolem to vřelo ruchem a změtí jazyků alpského střediska uprostřed sezóny.

Pojednou jsem z okna nad sebou zaslechl píáno - někdo si přehrával Bohuslava Martinů. Zavřel jsem oči a uviděl se v končinách u pramenů Fryšávky. Čistounké říčky na Českomoravské vysočině. Tam, kde na Třech Studních našel Martinů, Mistr tónů, své naplnění, tam se po celý život vracel svým srdcem.

Nad pramínky Fryšávky přicházím, abych zde jako obdivovatel tři vrcholy, ne velehorské ryšavce, ale tři chlumu skromné a tiché, do sebe zahloubané patrony Fryšávčiny čistoty: Devět skal, Žákovu horu a v popředí mezi nimi Křivý Javor. Nekonečně smrtin tu voní pryskyřicí a uprostřed nich staví se na obdiv jedlobukový prales na svahu Žákovy hory."

Snad až do 11. století byli jedinými obyvateli lesů od Tišnova až po Litomyšl jen jeleni, vlci, losi, bobři, zubři a medvědi, jak dodnes svědčí jména (Losenice, Zubří, Bobrová, Hedvědice, Vlčkovice). Jen úzké obvodní stezky Haberská a Libická procházeli kolem řek a dodnes jsou značené jmény osad jako Stráček, Stržanov, Polníčka, Kocanda.

Zdejší lesy patřily původně českému pánu Janu z Polné. Ten také učinil první pokus o kolonizaci našeho kraje. Povolal sem r. 1232 řeholníky cisterciáky z kláštera Oseku v Rudohoří. Usadili se na místě snad dnešního Nižkova u Žáru, ale po pěti letech se vrátili do Oseku. Teprve druhý pokus z moravské strany kol. r. 1250 měl úspěch. Pan Přibyslav z Křižanova sice umřel uprostřed příprav, ale jeho zeť Boček z Obrán založení kláštera zdárně dokončil, když Jan z Polné všechny zdejší lesy zakládanému klášteru daroval. Bratři cisterciáci z kláštera v Nepomuku pod Zelenou horou pak prokázali zdejšímu kraji velkou civilizační, kulturní a duchovní službu. Několik mnichů dokázalo zakládat a osidlovat ves za vsí, kultivovat pro osadníky pole a louky, zajišťovat jim obživu v lesích, ve sklárnách a hamrech, které zřídili, ryby v rybnících, které založili. Pro výstavbu budov založili vápenky a cihelny. V hamrech se kulo zemědělské nářadí. Krom kostelů a hospodářských dvorů zbudovali tu postupně špitál, starobínek, všechny stupně škol od základní a řemeslnické učiliště až po akademii na úrovni vysokoškolské. Několik málo učených mnichů stačilo zajišťovat pro celý kraj prakticky všechny slkužby, které dnes pro nás obstarává okresní úřad ve všech svých resortech - ekonomickém, školském, kulturním a sssociálním. Měl pravdu ten, který je nazval onou, dodnes u leckoho oblíbenou nadávkou, že byli: "mnichů rota líná"?

Krom kláštera žďárského vykonal pro náš kraj mnoho i rod mocného feudála z jižní Moravy, Štěpán z Medlova (u Pohořelic). Zakoupil se nejprve na Svatce, a postavil si tam kol. r. 1210 první hradiště: "Zubří kámen - Zuberštejn" uváděný již v roce 1214. Z něho přetrvaly dodnes jen mohutné trosky. Asi 70 let později - 1285 - buduje tato rodina hrad medvědí - Barenstein - perštýn, i když na erbů rodu zůstává dále hlava zubří. Tento hrad stojí dodnes.

Od polovice 13. století postupuje osídlení kraje proti proudu Svatky a Fryšávky. Po Štěpánu z Medlova tu zůstal Štěpánov, po Jímramu z Medlova Jímramov (prvně připomínány r. 1235), po Bočkoví z Obrán nazván Bočkanov, nynější Nové Město

na Moravě. (První zmínku o něm známe z r. 1267). Fryšávka se tehdy jmenovala Břest - vříst, podle zpráv z roku 1368 si sem toto jméno přinesli osadníci, převedení sem z obce Břestu poblíž cisterciáckého kláštera velehradského. Ještě v urbáři z r. 1587 se náš potok jmenoval "pstruhová řeka vříst". Na dolním toku potoka stavějí medlovští páni hrádek "Kámen" - Štarkov - dnes ve zříceninách u obce Javorek. Na horním toku zakládá r. 1173 osadu Medlov. Ta brzo zanikla - neznámo proč - a na jejím místě zbudován kol r. 1500 rybník, který jméno obce zachoval. První jméno naší obce bylo Medlany - po osadnicích z Medláněk u Brna.

Podobně jako Pernštějní osidlovali povodí Svatky a Fryšávky, tak žďárský klášter zase osidloval povodí Sázevy a Oslavy.

A kdo byli nejstarší obyvatelé našeho kraje? Byli to poddani z vesnic na jižní Moravě, které patřily perštějním a žďárskému klášteru. Svědčí o tom už uvedené jména vříst (Břest), Medlov, Medlánky, které si sem přinesli s sebou, ale i řada dalších obcí z jižní Moravy, jako Vejmyslice (Dnešní Kuklík), Kadov, Rokytno, Maršovice.

Také dnešní jméno Fryšavy je jméno přenesené sem osadníky z Jižní Moravy - podle Fryšavy - dnes Břežan v kraji znojemském. Byli to zemědělci, ale ve zdejších málo úrodném prostředí se živili jako lesní dělníci, uhlíři, skláři a později také jako horníci při kopání a zpracovávání železné rudy.

Těžko si už dovedeme představit, jak nesnadný život měli v našem kraji ti první, co sem přišli. Kolik kamení museli odnést, kolik balvanů odvalit, kolik pařezů, vydobýt, z kolika mokřin strouhami vodu odvést, aby mohli zúrodnit pár políček pro brambory a zelí, aby měli kousek louky pro krávu, která dá mléko pro děti. Kolik se nadřeli s tvrdými peckami železné rudy, aby bylo železo na sekery, srpy, rádlá.

Nebyl tenkrát žádný krám uprostřed obce. Vše, co potřebovali k výživě museli si sami vypěstovat. Vše, co potřebovali k práci a k budování, museli si sami vyrobit. Těžké začátky tu měli. I do kostela měli daleko: Nejprv do žďárského kláštera. Později do Nového Města. Už kolem r. 1350 byl v Novém Městě kostel a fara (první písemný doklad je z r. 1362). Naši předkové si postavili uprostřed obce nejprv kříž, později kapličku - a tam se po práci scházeli k modlitbě a pobožnosti, aby se tu cítili doma - pod Boží ochranou. Vzpomeňme si na ty těžké začátky našich předků, když nám něco přijde zatěžko. A podle jejich vzoru hledejme posilu a útěchu také pod křížem našeho pána.

3. O minulosti vesnice Fryšava pod Žákovou horou

Co víme o minulosti Fryšavy, dědinky ztracené v lesích, stranou důležitých cest, daleko od měst a důležitých míst? Kupodivu lze o ní nashbírat dosti zajímavého na okraji zpráv o důležitých krajových centrech.

Nejstarší záznam o obci jménem Fryšava známe zatím až z roku 1534, ale to o starší vesnici nic nevypovídá. Víme totiž, že původní název, asi až do založení sklárny, byl Medlany

z Občan obec Bočkonov - nynější. Nové Město a r. 1252 zakládá cisterciácký klášter na soutoku dvou pramenů Sázavy. Tento žďárský klášter měl po staletí vliv na civilizační a kulturní vývoj celého kraje.

Ze to ve zdejších kraji první osadníci neměli lehké, svědčí zápis z té doby v klášterní kronice: "Bylo to místo hrozné a špatně vzdělávané, takže jen nemnozí tu vydrželi." Ti první medlánečtí osadníci také nevydrželi. Po nich sem klášter přivádí osadníky z Břestu u Velehradu - a nakonec z Fryšavy u Znojma.

Vytrvalost a pracovitost bratří cisterciáků přinášela postupně své ovoce: v lesích vznikaly cesty spojující osady, na bažinách zakládány rybníky, žďářena pole a zakládány hospodářské dvory, mlýny, sklárny, železné hutě, stavěny kostely a zřizovány školy, aby lid měl obživu i vzdělání. Poddaní se na klášterních statcích rádi drželi - měli tam jisté, že s nimi bude mírně zacházeno, a také robota tam byla nejmenší - 1-2 dny v týdnu.

Když byla zřízena samostatná farnost v Novém Městě, připadla naše obec tam. Jak přibývalo osad a lidí, bylo třeba dalšího dělení.

Postaven proto kostel v Německém - dnes Sněžném - a připojeno k němu 17 dědin, také Fryšava a Tři Studně. Farář v Německém zpočátku nesídlil - nebyl by se tam uživil. Duchovní správu tam vedl kaplan z Nového Města. Až r. 1736 tu zřízena kaplanská expositura - kaplan mohl bydlet v Německém.

Po 30 letech - r. 1765 - zřízena další kaplanská expositura v Herálci - a Fryšava připadla k Herálci. I tam to měli zdejší lidé na nedělní bohoslužby pěkně obtížné - zvláště v zimě.

V roce 1788 postaven konečně vlastní kostel ve Fryšavě a k farnosti přiděleny Tři Studně a Sklené. Jenže ani zde nemohl být stálý farář - ještě po celé století. Bylo zde políček pramálo i pro usedlíky - nebylo z čeho přidělit knězi, aby si měl kde pěstovat brambory a zelí na uživení. Fryšavu tedy spravovali kaplaní buď z Herálce, nebo ze Sněžného až sem do roku 1888, kdy obec dala k faře užívání tři míry pole "Na Vejpušku" - (napravo u lesa při cestě na žďár) a dvě míry louky u Medlova. Vrchnost přislíbila ročně 12 sáhů palivového dřeva. S tímto základem obživu mohla být konečně zřízena samostatná farnost fryšavská.

O těchto starých časech podávají farní matriky mnohá svědectví.

Vedení matrik narozených, oddaných a zemřelých nařídil už koncil tridentský r. 1583. Za císaře Josefa II. se staly úředními knihami i státně.

Nejstarší zápisy z Fryšavy a Třech Studních jsou v matrikách novoměstských, pak od r. 1751 ve Sněžném, od r. 1768 do r. 1788 v Herálci. Od postavení kostela máme matriky vlastní.

V roce 1771 bylo provedeno první číslování domů a zároveň první státní sčítání lidu. Číslování domů se začínalo od fary a kde nebyla, od rychty. Fryšavské číslo jedna je tedy rychta - rychtářem byl tehdy Jan Ehrenberger. Fryšava měla 66 čísel, 264 dospělých a 70 dětí: Tři Studně 16 čísel, 150 dospělých a 14 dětí. Všichni české národnosti. Posledním vrchností jmenovaným fryšavským rychtářem byl František Jílek z č. 5. Od roku 1850 vedou obce už volení starostové. Prvním starostou fryšavským byl František Lopour z čísla 1. Ten nechal ulít v kadovské huti železný kříž, který stojí dodnes před kostelem. Mezi dalšími starosty jsou jména Jílek, Němec, Jelínek, Lopour, Janiš, Šín.

Ve starých matrikách můžeme vyčíst mnoho: kdo před námi žil v domě, kde bydlíme, jaká řemesla tu byla, čím se lidé živili. Najdeme tu i ozvěny dávných rodinných dram a osobních tragedií.

Tak na příklad r. 1792 zabloudila v lesích při sbírání hub

dcera hajného Anna Jelínková. Po tři dny bloudila v lese než slabostí umřela. - dvanáctiletá služebná sápadla z fúry sena, zemřela na zlomení páteře. Svobodná dívka rozbitím lebky zamordována. Mladý chasník zabit v lese při kácení dříví. - Starší žena zmrzla cestou z lesa. - Devítileté děvčátko uhořelo na pastvě, jak se ohřívalo při ohníčku.

Ještě si povězme o fryšavských hřbitovech. Říkám to v množném čísle, protože se tu pochovávalo opravdu na více místech. Nejstarší hřbitov byl na dolním konci dědiny vpravo na stráni. Dodnes je tam kříž - loni jsme jej obnovili, aby se ta památka zachovala.

V sedmnáctém století, když vznikla farnost ve Sněžném, pochovávalo se z Fryšavy a Tři Studní tam. Sklenští pochovávali do žďáru.

Také na kraji obecního lesa při cestě ke Kadovu svědčí dodnes kříž, že se tam pochovávalo. Byl to zřejmě morový - vojenský hřbitůvek, jak svědčí krásná místní pověst, že tam o půlnoci bývá slyšet tichounce vyhrávat vojenskou kapelu a zpívat markytánku, co jsou tu pochovaní, když zemřeli na cholera. Také prý tu po krátký čas pochovávali zdejší evangelíci, kteří odmítali připojit se k evangelické farnosti v Německém, když neprosadili svou vůli, aby evangelický kostel byl postaven v Kadově.

Nynější hřbitov vznikl po postavení kostela na stráni nad kostelem. Zeď kolem hřbitova ze zdejšího krásného kamene byla postavena nákladem všech tří obcí před padesáti lety.

Krásné litinové kříže, které jsou dnes u kostela, sem byly přeneseny po odstranění z hrobů na hřbitově. Je to památka na kadovskou železárnu.

Jiný litinový kříž z pěknou - bohužel už poškozenou - zahrádkou je zachován na horním konci obce při odbočce cesty na Vejpuštek. Ten byl ulit ve Štěpánově, stál 81 zlatých a postaven tu r. 1882 - při přípravách na zřízení samostatné farnosti. Ale už od nepaměti býval na tomto místě kříž dřevěný. Svědčil už od samého vzniku osady - podobně jako kříž na křižovatce nad Třemi Studněmi - že ti, co se tu usadili, jsou civilizovaní lidé - křesťané - a ne lesní divoši.

Za těch šest století, co je fryšavské údolí osídleno, se tu vystřídalo mnoho pánů, vrchností, drábů a úředníků. Přešli tudy časy dobré i zlé, války, vojska, mory, hlady, ale ty kříže a křesťané kolem nich vše přežili, vydrželi.

Dost památek tu zůstalo po více našich předků: zvoničky, kříže, Boží muka, kapličky, kostely. V publikaci Krajské památkové správy v Brně se o nich píše: "Charakteristické lidové stavby - zvoničky, boží muka, kříže a sochy - dokreslují osobitý vzhled vesnic a obraz krajiny. Dokládají výtvarný cit lidových umělců, kteří projevili bezpečný instinkt pro soulad krajiny se stavbami. V současné době patří mezi nejvíce ohrožený fond našeho památkového bohatství, proto je jeho ochrana naší prvořadou povinností."

Jaké památky tu zůstanou po naší víře? Kříže byly našim předkům znamením, že nad každým zlem zvítězí nakonec dobro, nad každou smrtí zvítězí nakonec život.

Mnohokrát bylo těmto křížům odporováno, mnohokrát byly bořeny, mnohokrát byla s velkým úsilím obnovována pohanská modloslužba - at už modle mamonu, nebo modle rasy, nebo modle třídy. I naše generace prodělala na své kůži zkušenost, že kde člověk odmítá Stvořitele - Boha lásky, tam vznikne prázdnota - a v ní se zabydlí modly, které jsou opakem boží lásky, dobroty - modly ideologií, které učí nenávidět a pronásledovat jinak

smýšlející.

Dokážeme předat svou víru našim dětem?

Světová církev stojí na prahu třetího tisíciletí. I naše fryšavská farnost je součástí této světové církve, součástí svého národa, je církví v malém. Velká církev pomáhá nám, malým, my tu zase sloužíme mnohým. Patříme k nejmenším farnostem diecese - a přece jsme mnohým k užítku. Tisíce rekreatantů projdou každoročně našimi obcemi, našim kostelem - a k jejich pohodě přispívá, když vidí farní rodinu živou, kostel, kříže a kapličky čisté a v pořádku, bohoslužbu radostnou. "Zde žijí dobří lidé" - napsal mi kterýsi rekreatant. Kéž to tak platí stále. Kéž mohu já, váš farář, v době stoletého trvání této farnosti, použít o vás slova svatého Pavla: "Všude je známa vaše zbožnost a víra, takže já sám už vás ani nemusím chválit."

5. O životě těch, co tu žili před vámi

Život je krásný daleko od lidí - zpívá se v jedné populární písničce. Ale kupodivu, i naše předky v lesích bez silnic a daleko od světa dole neopomenulo postihnout nic ze zlých událostí doby.

Krutě tu řádili bratřiči za válek husitských (1419 - 1437). - Řada vesniček zaniká vypálena a vyvražděna (např. Bratroňovice u Vysokého). Za třicetileté války (1618 - 1648) tu procházejí vojska císařská, saská i švédská a nechávají za sebou strašnou nemoc - mor, na kterou umírají tisíce lidí.

Ve válce o dědictví rakouské (1740-1748) ukládají žďárskému klášteru výpalné střídavě různí velitelé a dědinky v okolí drancují stejně rakouští husaři, jako prusští huláni, saská a polská pěchota, Francouzi a Rusové. "Marodů moc za nimi vezli, a kde umřeli, tam je zakopali" - píše o tom kterýsi farní kronika.

Nakolik náš kraj zasáhla přímo i válka sedmiletá (1756-1763), nevím, ale Boží muka v Přibyslavi s hromadným hrobem vojáků z té doby a kostnice v Nížkově s kostmi vojáků z této války svědčí, že ani tenkrát zdejší dědinky neušly drancování.

Jaký div, že se vesničané bouřili, když vrchnosti je nejen nechránily, ale jen stále robotu zvyšovaly. Na novoměstském panství vypukla vzpoura podruhů. Vrchnost povolala do kraje vojsko, které nasadili do vsí, aby brali lidem jídlo a krmení pro koně a tak je donutili k poslušnosti. I na Fryšavě byla vojenská posádka. Podruh Pliska z Fryšavy a Bukáček z Kuklíka byli zastřeleni, mnoho lidí i s fryšavským rychtářem odvezeno do vězení v Jihlavě.

Za čtyři léta se vzpoura rozhořela znovu, a znovu nejvíc trpěli největší chudáci.

I ve válkách Napoleonských nezůstal náš kraj ušetřen. Roku 1801 ležel ve Vlachovicích velký oddíl Francouzů a drancoval celé okolí - nás jistě nevynechali.

Pak přišla válka prusko-rakouská r. 1866 a zase i naším údolím táhli střídavě prajzy i celý armádní sbor císařských. Za ním táhla hrozná cholera, která hubila vojáky i obyvatelstvo. U Skleného, u Škrdlovic, u Sezomína došlo mezi Rakušany a Prajzy

k bitkám.

Zaprvní světové války narukovalo na vojnu z naší malé dědiny na 150 mužů a asi 17 se jich nevrátilo - tedy asi každý osmý padl.

LES byl nejhladovějším, ale zato nejstálejším živitelem zdejších lidí. Zemědělství zde lidi uživit nemohlo. Políčka budovali obtížně a pro nedostatek hnoje museli polovinu polí nechávat úhorem vždy po několik roků. Ty úhory pak museli 5 - 6 krát přeorat, mnohokrát vláčet a vytřepávat drny, než mohli zasít žito nebo oves. Museli set také len, řepu, zelí a později i brambory, a tak nikdy nebylo dost chleba po celý rok. Panský písař napsal r. 1748: "Zdejší člověk může být živ a celý den pracovat jen o kousku suchého chleba." Jenže přede frněmi, někdy už od samého jara ani ten kousek chleba nebyl.

Jak těžký zde byl život zvláště pro ženy, svědčí matriky zemřelých. Muži hospodáři tu často dva až třikrát ovdověli a vždy se hned znovu ženil, protože hospodářství se bez ženské práce neobejde. Ženy pracovaly stejně jako muži, jenže navíc stále s útlěžkem. Jeden porod následoval za druhým a malé děti umíraly ještě častěji než maminky. Je při té dřině ženy asi ani moc vliďného zacházení nezažily, svědčí zvykové právo, které nevěstě zajišťovalo aspoň na první rok života slušné zacházení. Kdyby totiž zemřela do roka po svatbě, musel vdovec vrátit výbavu rodině nevěsty.

Při kácení dříví v lese pro uhlířské mlíře pracovali lidé v zimě, zpočátku zadarmo, robotním způsobem. Jen uhlíři měli při tom svou obživu a chaloupku k bydlení, stejně jako lesníci a myslivci. Úkolem myslivců však nebyla především péče o těžbu dřeva, jako je tomu dnes, ale strážení lesa před pytláckým kácením dřeva a lovem zvěře - a pak hlavně pořádání honů a lovů pro pánstvo.

Myslivectví se učilo jako řemeslo u staršího myslivce. Bud ovládl učeň "vyšší myslivecké umění" a stal se z něj myslivec "jelenů znalý", nebo zůstal jen při lovu na pernatou zvěř a výcviku psů - a byl z něj "ptačí myslivec". Ten nesměl nosit šesák a trubku, ale směl nosit pušku brokovnici.

Když skončila učební léta, sešli se lesníci k "ozbrojení" nového myslivce.

Principál se obrátil k novému myslivci a dal mu políček se slovy: "Toto trpíš jen ode mně a jenom ode mne. Od nikoho jiného od této chvíle tak trpět nebudeš." Potom mu principál předal na pergamentu psané vysvědčení. Pak podal novému myslivci zbraň - kulovnici a šesák a řekl mu: "Předávám ti tvou zbraň, nikoliv pro neužitečné rvačky v hospodách, nýbrž abys ji užíval, k čemu náleží - totiž k hájení své cti, k hájení svého pána, jemuž sloužit budeš, - hlavně pak abys se cti vedl tu zbraň při lovu, kterému jsi život zasvětil." Pak se troubilo na rohy a nový myslivecký mládenec zasedl poprvé ke stolu jako rovný s ostatními myslivci.

Pomocníky myslivců byli hajní - ti nebyli vyučení, že tito lesáci často s vesničany tvrdě a zpučně zacházeli, svědčí pověsti o zlých myslivcích.

SKLÁŘSTVÍ FRYŠAVSKÉ má sice velmi slavnou minulost, ale sklářská pec poskytla obživu jen rodině mistra skláře a rodině pomocníka. A to ještě muselo chalupnické hospodářství s kravičkou a kouskem pole doplnit obživu. Zdejší sklářská hut patřila k nejstarším v kraji, spolu s Německým a Herálcem. Založil ji v polovině 16. stol. Jan z Pernštejna a trvala až do poloviny

18. stol., kdy musela ustoupit železné hutí.

Vyráběly se tu pěkné sklenice, i malované, a také "kotouče prohládací" k zasklení oken. Roku 1565 dostala zdejší sklárna velkou zakázku: kotouče pro všechna okna v novoměstském kostele.

ŽELEZNOU RUDU našli v našem kraji asi hledači stříbra. Toho tu mnoho nebylo. Na kopci Peperku stříbro našli a dolovali pro ždárský klášter. O dolování stříbra kolem Žakovy hory svědčí pověsti, že za to stříbro mniši kostel a klášter postavili - a také jméno Stříbrná studánka pod Žakovou horou. Zato kutání a zpracování železa se tu zabydlilo na staletí a poskytlo lidem mnoho obživy. Prvním zřizovatelem hamrů byl také ždárský klášter.

Byly tu všechny předpoklady: dostatek lesů pro pálení dřevěného uhlí, vodní síla pro pohon hamrů a dmychadel - a hlavně dostatek železné rudy výborné kvality, která byla přímo na povrchu. Zdejší železo, zvané ždárské, se v 16. stol. prodávalo v Praze, Aušpurku i v Norimberku a patřilo tam mezi nejlepší. Ale nejvíce železa se zpracovávalo zde na místě na hospodářské nářadí, později i jako umělecká litina.

Matriční zápisy dosvědčují, v jakých různých profesích zdejší lidé v železných hutích pracovali.

Jako zaměstnání se uvádí: perkmáni - hledači rudy, hauři - ti měli na starosti zásobu rudy u hutí, šmelciři - taviči při peci a pomahači šmelciře, kováři u hamrů, kolšatři - zauhlovači pece, miláři, tesaři, struskaři a formáni, kancelářský úředník byl na celou huť jediný: písařil, účtoval a dohlížel na celý chod hutí. Jediný úředník na celý podnik - to byl středověk!

Nové mohutné těžiště rudy nalezeno v roce 1758 ve Fryšavě na jižním katastru obce. 1780 založen další důl a pak další doly ještě v r. 1820 a 1840. Kol r. 1850 dolování ustalo.

SPOLEČENSKY se obyvatele Fryšavy rozlišovali na sedláky - těch bylo na počátku dvanáct. Nakonec tu byli tři - čís. 1, 5, 30. Po nich byli na společenském žebříčku domkaři - ti měli malé hospodářství - kol 4 ha. Pak byli chalupníci - ti měli chalupu, ale pole žádná, nebo jen do jednoho hektaru. Na konec podruzi - ti bydleli u sedláka nebo domkaře v podnájmu, neměli ani svou chalupu, ani pole.

Ve starších matrikách se častěji vyskytuje jako povolání i žebřák, žebračka, obecný chudý. Ještě z třicátých let se svého dětství v Hamrech pamatují dvojici usměvavých stařečků veselských z Fryšavy, kteří z kolovrátkem obcházeli obce v celém okolí.

Jedním z prvních obchodníků na Fryšavě byl kol r. 1830 Filip Svoboda. Měl obchod a šenk na č. 42 - to je dnešní prostřední hospoda. Vedlo se mu tam zřejmě dobře, protože brzo postavil u lesa vedle myslivny (č. 66) nad vsí velké stavení hospodářské (č. 113), kde později zřídil sklad dřeva v lese vytěženého.

Z Fryšavy chodili četní muži a ženy dolů do kraje na žně. Mnozí začínali už dole v Rakousích.

Domácím zdrojem obživy byla výroba ŠINDELE A ŠPEJLÍ pro sírkárnu v Klášteře. Jiným vítaným zdrojem příjmu byly děti - KOJENCI Z NALEZINCE v Brně. Za plat byly dávány do rodin a vyrůstaly tu spolu s houfem dětí vlastních.

O domácím SÍTOVÁNÍ na ždársku píše Dr. Ludvíková:

"Ze nekonečných mrazivých večerů nestačí sníh zavát vždy znovu prošlapané cestičky k sousedům, kam se chodí podle starého zvyku společně pracovat.

Tramový strop je nízký, petrolejka dává jen úzký okruh světla, ale to nevadí. Ženám se ruce jenom míhají, síťují po

paměti vlasové nebo hedvábné sítky na vlasy, světlo příliš nepotřebují. Jedna z nich má pod rozpracovanou sítí knihu a čte z ní smutné kapitoly z Raisových Vlásařových pamětí. Ruce se jí přitom nepřestávají míhat. Ženy vidí na práci ještě méně, všechny i se čtenářkou svorně slzí nad osudem Barušky, které muž prodal vlasy, aby měl na pití, nad osudem odstrkovaného nemilovaného dítěte, obětujícího své vlasy pro sestru, která to nikdy neocení, nad starou matičkou, tak osamělou v chladném, cizím světě, která prodala vlasy, aby mohla poslat peníze na studium svému jedináčkovi.

Někde v koutku se krčí děti, které sem tajně vklouzly, protože milují tuto atmosféru přišepí se smutnými příběhy, ať již čtenými nebo vyprávěnými, a ještě smutnějšími písněmi, které je štídají. Velmi rády se bojí při strašidelných historkách, které přicházejí pravidelně na řadu v pozdních hodinách. Musí být pěkně potichu, protože by si hned někdo vzpomněl, že už je pozdě a že to pro ně není.

Tak tomu bylo vždycky. Tyto večery, běžné ještě ve dvacátých letech našeho století, měly své stejně kouzelné předchůdce, když se ženy scházely k předání. Tradice si tu přes generaci podávala ruce, měnila se s dobou, ale neztracela."

Ještě r. 1916 si na Fryšavě tímto "necováním" přivydělávalo 136 žen.

Přes všechnu bídu a drsnost života si zdejší lidé zachovali smysl pro krásné věci. Sporé památky po zdejších krojích a vyšívkách jsou už většinou v muzeích. Stálo by za to, zachovat je pro sváteční chvíle našeho života.

PRVNÍ KOLO - bicykl - si na Fryšavu pořídil Václav Růžička, když se z Matějova přišepil na poštu k Jilkům. Roku 1895 pokácel a prodal alej jasanů a to kolo si za ně koupil.

PRVNÍM LYŽÁŘEM fryšavským byl revírník Rudolf Gabesam. Nadchl se tenkrát knihou polárního badatele Nansena o výzkumné cestě napříč Grónskem na lyžích - ski. Není už třeba se pracně sněhem prošlapávat, je možno hravě jet po povrchu - to je něco pro fryšavské závěje! Pan revírník si r. 1891 objednal "ski" přímo v Norsku, a příští zimu je začal používat. Od něj to odkoukal novoměstský starosta a za pár let už Vysočina lyžovala. První lyže vyrobená přímo ve Fryšavě vznikly na stolařském ponku stařečka Stehlíka.

Kdo nepozná minulost svého kraje, ten nedokáže žít ani svou přítomnost. Náš život se odehrává v toku času od vzpomínek z minulosti k prožívání přítomnosti a k naději v budoucnost. A čas - ten je buď využit nebo promeškán.

Vypravovali jsme si něco z toho, co zachovala lidská paměť o životě tohoto místa. Neděli co neděli si čteme z bible, co je v ní uchováno z paměti celého lidstva, aby přítomnost člověka nebyla mělká, planá. Dej Bůh, abychom si zkušeností moudrých uměli považovat.

6. O životě fryšavských farářů

Už jsme se ohlédli na minulost tohoto kraje a naší obce. Když jsme zkoumali, jak se tu žilo našim předkům, viděli jsme, že to byl život těžký, tak těžký, že se osazení lidí z nižších poloh muselo několikrát opakovat. Po celá staletí tu lidé žili ve stálém zápase o holé přežití na pokraji hladu.

Dnes vám chci povprávět, jak tu mezi svými ovečkami žili kněží, fryšavští faráři, moji předchůdci.

Kostel si zdejší lidé postavili už roku 1788 - a pod kostelem hned i faru. Ale na svého faráře museli přesto ještě rovných 100 let čekat - až do roku 1888. Do té doby spravovali farnost kaplani z Nového Města, později z Německého a z Herálce. Říkalo se jim lokální - místní kaplani. Proč to? Nebyly tu předpoklady, aby se tu farář uživil. Kostel neměl žádný majetek, pro kněze nebyl tenkrát žádný plat. Les svíral dědinu až téměř k chalupám, políček bylo málo i pro usedlíky. A lidé svého faráře také uživit nemohli. Měli nouzi o každý krajíček chleba a peníze zde byly teprv vzácné. Lokální kaplan musel bydlet většinou zde, protože z farního kostela sem bylo daleko. A tak podpora od farářů byla asi víc morální než hmotná.

Fryšavská farní kronika říká, že já, dnešní váš farář, jsem už vaším padesátým knězem od postavení kostela. Jsem také nejstarším farářem, co tu kdy byl. Většinou sem přicházeli kněží mladí - a brzo jak jen mohli, zas odcházeli.

V naší diezi je mnoho farností, které vznikly r. 1788 - josefinská se jim říká. Tam, kde jsou příznivější poměry, se za těch 200 let vystřídalo tak 15 farářů. Když jsem po osmašedesátých letech musel z Brna, dostal jsem se také do josefinské farnosti - na druhé straně Vysočiny. - Moravská Sibiř se tomu kraji kolem Studené říká. Tam, v Panských Duběnkách jsem byl dvacátým čtvrtým farářem. A zde na Fryšavě jsem za stejné období padesátým. Zde tedy byl život dvojnásob zlý, než na té Sibiři.

První fryšavský kněz, lokální kaplan Jan Jelínek, pocházel z Třebíče. Zapsal do farní kroniky, že tu žije o hladu a bídě. Po osmi letech, devatýřicet let tu umřel. Jeho nástupce Ignác Ofner z Jemnice tu pobyl čtyři roky. Další kněží zde také vydrželi jen krátce. Kostel i fara byly vlivem drsné povětrnosti a provizorních oprav často v desolátním stavu. Vyžadovaly stále další opravy, na které nebyly peníze. Hlavně fara terpěla mokrem od kamenných zdí, které plesnively a podlaha kolem zdí unívala. Ani chlívek pro kozu na faře nebyl - až Josef Mikulášek r. 1871 tu postavil chlív, kurník a prasečí chlívek za peníze, které dostal od svých rodičů.

Poslechnete si zápis z farní kroniky, jak tu začínal r. 1876 jeden z posledních administrátorů, Antonín Bártek.

"Dne 12. prosince měl jsem nastoupit do fryšavské farnosti, ale pro neschůdné závěje jsem uvízl v Novém Městě. Teprve druhého dne přišli "bandaristi" a prošliapávali mi cestu. Pan děkan mi půjčil vysoké holínky a tak jsem se s obtíží sobě dříve nepředstavitelnou do fryšavské farnosti přece jen dostal.

Lidé mne přivítali tak mile, že jsem byl dojat. Ale druhého dne jsem zakusil, jak daleko od světa je Fryšava.

Do ucha mi při ořezávání tužky padlo smítko - až na bubínek. Za velkých bolestí musel jsem znovu, tentokrát už sám, vypraviti závějem do Nového Města k doktorovi, aby mi smítko vytáhl.

Po návratu na fryšavu zažil jsem novou hrůzu. Na faru se dostavil rozčilený člověk a prohlásil, že je místní nadučitel

Fišer. S vyhrožovaním mi začal přikazovat, že musím ihned zbevíti varhaničeni revírníka Duška a jemu je předati. Protože se přítom choval zlostně a z toho pana revírníka si hrubě poznámky činil, musel jsem jej z fary vykázati. - Nakonec mne však přece umluvil, abych mu varhaničeni předal, čímž jsem sobe a cele farnosti moc zle posloužil a velké trápení pořídil. Od tohoto zlého, či snad duševně chorého člověka mi bylo po soudech choditi, výbuchy zlosti a hrubé výpady snášeti..."

Už po dvou letech utíká Bártek z Fryšavy do - jak píše - teplejších a pohostinnějších krajín.

Po zřízení samostatné farnosti r. 1888 mohl kněz mít už svou domácnost. Obec mu pronajala kus pole a louky, aby mohl mít slepice a kozu.

Zkušenosti s tímto hospodařením předává svým nástupcům první farář takto: "Nejlépe uděláš, když zasázíš jen prambory, řepu a oves. Žito se vydaří tak jednou za deset let, často to vymrzne a velmi málo sype. Kdyžs chtěl mít krávu, loučka ji neuživí a sebezdatnější hospodyně se strhá, když by pro ni měla travu z lesa v nůši na zádech stále nositi."

Pak dochází ve faře k neštěstí, které na dvacet let ochromilo život celé farnosti. Den před biskupskou vizitací a biřmováním roku 1911 vyhořela celá fara. Nouzově ji zastřešili deskami a terpapírem, provizorně vyčistili - a v tom spáleništi žili fryšavští faráři po dvacet let. Úřední tahanice, světová válka a poválečné zmatky působí stále další odklady při stavbě nové farní budovy.

"Odmítka ze stěn opadaná, podlaha prohníla, postel mám zakrytou deštníkem a strkám ji z místa na místo, kde méně prší. Vše ve světnici plesniví, boty mi neuschnou. V noci o 1/1 4 hod mi spadl ze stropu kus omítky na postel. Tři opálky jsem toho vynesl, do rána čistil, ale díky Bohu, zraněn jsem nebyl" libuje si farář Jan Šoupal. Ale odešel pryč už po roce pobytu.

A o pár stránek dál píše jeho nástupce Jan Tkany s rozhořčením: "Kriminál pro zločince je lépe zařízen než fara fryšavská."

Teprve po dvaceti letech hrozného provizoria postavena konečně r. 1932 s velkými obtížemi nová fara. Plány na ní nedělali bohužel kněží, ale úředníci z Nového Města. Kněží by si ji byli postavili menší a praktičtější. Ale už nem nepadá na hlavu omítka, bydlíme v teple a v suchu a tak tu fryšavští faráři mají i větší výdrž: Josef Dyčka tu byl 12 let, Josef Pokorný 11 let, a Josef Janšta - ten tu byl dosud ze všech kněží nejdéle - plných 14 let.

Všichni, co tu jsme na farách kolem, jsme kněží přestárlí. V Herálci, Sněžném, Novém Městě, Jamách, ve Žďáře, všude jsou přesluhující kněží. A v jiných krajích to nevypadá s kněžstvem líp.

Jak to půjde dál? Vypravoval jsem vám jak původně celý zdejší kraj patřil pod jedinou farnost - v klášteře Žďárském. Jak pak farností a kněží postupně přibývalo: Oddělilo se Novoměstsko, oddělilo se Německé - Sněžné, oddělilo se za lesy herálecko, oddělilo se fryšavsko. Začne teď proces opačný? Bude mít zas jeden kněz stále víc farností, protože není kněží?

Fryšava za 200 let trvání kostela dosud kněze církvi nedala. Věřím, že i v naší farnosti vyrostou chlapci, kteří zahoří touhou, být inženýry lidských charakterů, těšitelé ztrápených, rádcí bezradných, vychovatelé nových generací ušlechtilých povah, vůdci duší. Že mladí muži zatouží vychovávat více než pár svých dětí, - celé stovky a tisíce. Že před svou vlastní rodinou dají přednost velké rodině své farnosti, jíž budou hlavou a strážcem.

Věřím, že i mezi dívkami se probudí apoštolské ideály, které je povedou k vyškolení pro službu vve farnostech jako farní sestry a spolupracovnice kněží.

Pomáhejme všichni, aby farnosti, které tak pomalu a obtížně vznikaly, nezůstaly ve 3. tisíciletí bez kněze. Pomáhejte, aby kostely v našem kraji, s takovou horlivou láskou stavěné a zvelebované, nezůstaly ve třetím tisíciletí pro nedostatek kněží zavřené.

Jedlím se na našich horách dařit přestává, pomáhejme tedy, aby v našich farních společenstvích, rodinách, pod vedením dobrých kněží - vychovatelů - vyrůstali chlapi jako jedle přímí a dívky jako šipkové růžičky milé a vohavé.

7. O přífařených obcích fryšavských

MEDLOV - VLČKOVICE

Jestli patří k dnešnímu katastru naší obce i území zaniklých Vlčkovice a Medlova, ani přesně nevím, ale ke kulturnímu a historickému povědomí patří jistě. Z Vlčkovice přetrvaly pověsti a jméno tratě při potoku Fryšavce nad Brádelným rybníkem. Medlov nám připomínají nejen pověsti o skrytém kostelním zvonu z medlovského kostela, ale i krásný rybník, který tu založil někdy koncem 15. století pan Vilém z Perštejna. Před tím, koncem r. 1480 založeno Dářko, také na místě bývalé osady, a brzo po Medlovu i rybník Sykovec. Na Fryšavce vznikly v té době rybníky Brádelný a naposled Nový. Neprv jako zásobárny vody pro provoz hamrů, ale brzo, hned koncem 16. století, začali v nich i ryby pěstovat.

Na vstahy pánů z Medlova ke zdejšímu kraji ukazuje zápis z r. 1293, kdy pan Jimram dává ždárskému klášteru desátek z vinohradů v jihomoravském Medlově, a jeho syn Jimram r. 1348 náš Medlov prodává spolu s Rokytňem. Za deset let jej kupuje znovu zpět, ale koncem 14. století (1384) už o něm v seznamu dědin není zmínka.

Zapomenutý a neznámý medlovský rybník v lesích ožil až ve třicátých letech našeho století. Tehdy tu novoměstský lyžařský přeborník Leoš Stehlík vybudoval na krásné louce nad rybníkem rekreační středisko - 24 dřevěných chat s ústřední budovou. Na Medlov a Sykovec začali brzo jezdit přední umělci první republiky: Werich, Voskovec, Ježek, Martinů, Kaprálová, bratři Kříčkové, Nezval, Makovský. Na Sykovci napsal Miroslav Bureš "Otvírání studánek". - "Na krásu Medlova už nikdy nezapomenu" - končí tu svůj fejeton mladý student Jan Drda.

TŘI STUDNĚ

Nad rybníkem Sykovcem je druhá obec naší farnosti - Tři Studně. Vznikla až v 17. století (1651) - když majitel novoměstského panství Šimon Kratzer rozšiřoval železnou huť a potřeboval k ní dělníky. Dal třem rodinám k dispozici paseku pod křížkem, aby si tam postavili chalupy a udělali polička. Tři studánky u chalup daly nové vsi jméno. Kratzerův dědic ve snaze zpeněžit zadlužené panství zakládal nové vsi, aby kraj vypadal lidnatější. Ke třem chalupám - třem studnám vystavěli další tři a honem je povýšili na samostatnou obec s rychtářem. Podobně založil mladý Kratzer i vsi Vříšů (1656) a Kadov (1660). Panství pak koupil r. 1699 brněnský ústav šlechticů.

Když se ves rozšířila směrem dolů, k rybníku Sykovci, postavili si u můstku přes potok - dnes už vyschlý - pěknou zvoničku a hospodu. Zvonička je dnes zapsána do seznamu památek lidového stavitelství. Na věžce má zvon, ulitý snad ve fryšavské železně hutí.

Za starších dob se život obce soustřeďoval k cestě do Ždaru. Rybník Sykovec v hloubi lesa s věncem mokřin kolem byl místem temným, kterému se vyhýbali, opředěným historikami o nastrmancech, hejkalech a mordech. Hruzostrašná historka, jak myslivecky mládenec u rybníka Sykovce svou milou Haničku Androsovou z Vrsavy ukrutně zamořdoval, se dodnes vypravuje.

Roku 1880 měla obec 39 domů a 270 obyvatel. Za sto let 1980 měla jen 100 obyvatel a z 56 domů jen 25 trvale obydlených.

Skoro dvě třetiny obyvatel využily po válce lákavé možnosti, bydlet v teplém kraji, kde roste víno a kvetou mandloně.

Alke zato je teď dědina i okolí Sykovce v létě v zimě přeplněna rekreanty z těch teplejších krajů, kteří tu hledají čistý vzduch a zelené obzory dosud živých lesů.

SKLENÉ

je třetí obec našeho farního společenství. Je to obec nejvýš položená (750 m, Tři Studně 730 m, Fryšava 720 m) a také asi nejstarší. Jak jméno dodnes připomíná, zřídil tu ždárský klášter na pokraji lesů sklařskou huť, který byla podle všeho brzo přenesena blíž ke klášteru. Ale první ždárský urbář r. 1407 uvádí ještě dvě německá jména - byly tu ještě dvě rodiny sklařů. Ves měla, stejně jako Fryšava, 12 usedlostí, ale čtyři byly opuštěné. V těch osmi domech bydlelo 56 obyvatel. O chudobě obce svědčí i stanovení poplatku klášteru: ročně měli odevzdat dvě slepice a 16 vajec.

Za husitských válek vypálili a vyvraždili husité sousední ves Bratroňovice - a Sklené samo bylo asi také vybité docela nebo převážně: ještě roku 1444 dává ždárský opat opuštěnou sklenskou rychtu s krčmou a lanem ladem ležících polí manželům Josefovi a Anně Blažejovým na doživotí.

Farnosti patřili sklenští nejprve ke Klášteru a potom do Města Ždaru. Ale když vznikla farnost fryšavská, připojili se r. 1788 k ní.

V roce 1880 mělo Sklené 65 domů a 420 obyvatel. Za sto let, roku 1980 stojí 40 domů, ale jen 20 je trvale obydlených 74 obyvateli.

V obci jsou tři žulové kříže - nad obcí, uprostřed návsi a při cestě do Lhotky.

Zvonek na zvonění klekání byl na pěkném sloučku tam, kde nyní stojí kaple z roku 1910.

Osud všech chudých horských krajů nesl a stále ještě nese celý náš kraj: Ve své chudobě nemůže své děti uživit, a tak odcházejí za prací do měst. Ale rodiště je svou líbeznou krásou vábí a láká zpět - alespoň na dovolenou, aspoň na dožití ve stáří. Za všechny to vyjádřil Petr Kříčka ve sbírce "Chléb a sůl":

"Potůček pádí a hrčí, křepelka dukátý sčítá,
stařenka v plachetce bílé "k božímú slovu" mně vítá.
Vítej, Horáčko milé! Kaliny, šípky a lísky,
javory, jeřáby rudé - o vás verše jsem psal!
Myslivny ztracené v lesích, v lipách schované vísky,
mechem zarostlé tváře rulových skal.
Tak od srdce na světě nikde mi skrivan nezaspívá,
tak nikde nepohládí mne douškou mateří mez...
Vítej, domove, vítej! Zde lehko, veselo je mně,
Tak blízka, tak známá je všechno, pole i les."

Pěkný zvyk zdejšího kraje tu Kříčka zachytil. Když se lidé potkávali cestou do kostela, zdravili se: "Vítám vás k Božímu slovu" - nebo "Vítám vás do domu Božího".

Kéž našim krajem zní i za našich dětí a vnuku skrívání zpěv, voní mateřidouska, kéž za nedělního rána v našich dádkách i nadále krásné pozdravení: "Vítám vás k Božímu slovu."

8. 0 zvonici na Třech Studních

Každý kazatel má své posluchače. Zvonička ve Třech Studních je také kazatel. Každé hláskem svého zvonku, svým celým vzhledem už na 150 let.

Kde se tu vzala a co káže?

V 17. stol. koupil Bočkonov - dnešní Nové město - s okolím od ždárského kláštera kardinál Ditrichstein. Ten povýšil Bočkonov na město a proto se vžil název: "Nové Město".

Ale Nové Město je od Olomouce příliš z ruky, a tak je v polovině 17. stol. novoměstské panství na prodej. Aby se za ně ztržilo víc peněz, zakládají novoměstí páni honem nové vesnice. R. 1651 tak vzniká i osada Tři Studné.

Aby se usedlíci cítili v lese bezpečnější, staví si u cesty nad dědinou nejprv kříž. Stojí na tom místě dodnes. A když železná pec fryšavská vydala první železo, odlili z něj po starém hutnickém mravu jako první odlitek zvon. Nemáme to doloženo písemně, ale není důvod k pochybnosti, že litinový zvonek, který je dosud na zdejší zvonici, pochází z fryšavské hutě.

Tento hutnický mrav platí dodnes. Když po válce postavili ždárskou slévárnu - prvním odlítkem slévárny byl zvon. Zvoní teď na věži kostela v Křížkách, který byl tehdy novostavbou a zvon dosud neměl.

Když měli hutníci zvon, postavili i zvonici - dole u mostku, pod kterým tenkrát tekli potůček. Dřevěnou zvonici asi před 150 lety nahradili zděnou s věžkou, tak roztomilou, že při sepisování památek lidového stavitelství zvonička hrdě zastupuje Tři Studné v tomto seznamu.

Krom Tří Studní založili tehda páni ještě vesnici Kadov a Vříšť - ty tři vsi jsou stejně staré.

Pak koupil novoměstské panství brněnský Ústav šlechtičen - dnes je v jejich paláci na rohu Náměstí Svobody v Brně etnografické muzeum.

V 17. století bylo na Třech Studních celkem 7 chalup. v 18. století měly už 11 domů, vlastního rychtáře a pečet s nápisem: Pochtivá obec Třístudenská.

V r. 1945 - po válce - měla obec 61 trvale obydlených domů se 160 obyvateli, ale brzo nato už jen 26 obydlených domů a 75 obyvatel. Většina obyvatel odešla do teplejších krajín a jejich chalupy opěvzvali rekreanti - chalupáři. Tak je tomu dodnes.

Teď tu žijeme my. Oblíbili jsme si drsnou krásu našich hor.

Kříže v polích, zvoničky, kaple a kostelíky dodnes kážou, že ti, co tu žili před námi - co měnili prales v pole, co stavěli cesty a zdili chalupy, ve kterých bydlíme, že ti věřili v Boha a učili se žít v bohabojné sousedské svornosti a vzájemné pomoci. Ty kříže a zvoničky nám kladou otázku, zda návrat k pohanství a sobectví by nebyl i návratem k pralesu a pustině...

Kéž bychom zrno slova Božího nanechávali ve své duši uschnout na skale, ale přijímali je každou nedělí ochotně a pozorně, aby z něho mohlo vzkličít naše zúšlechtné člověčenství.

9. 0 fryšavském kostele

"Ve vesnici Fryšavě, na panství novoměstském, byl v roce 1738 postaven kostel. V téže roce byl na den svatého Matouše, patrona kostela, ždárským děkanem Ondřejem Bilanským také posvěcen."

Těmito dvěma suchými větami se ve fryšavské farní kronice popisuje událost, kterou si připomínáme. V jednom roce byl postaven tj. dostavěn až k posvěcení - a to se konalo až byla všechna stavba hotová! Na stavbu rodinného domku se dnes počítá tři roky. Kolik let bychom takovou stavbu stavěli dnes my, se vsí technikou, kterou máme k dispozici?

A tenkrát? Vrchnost - Nábožeboženská matice - jim dodala plány. Všechn stavební materiál si lidé museli vyrobit sami: Kámen nalámat a přivézt, písek nakopat a navozit, vápenec u Medlova nalámat, postavit pec a vápno vypálit, cihel nadělat a sami si je vypálit, stromy v lese nakácet - a jaké! Strop tvoří klády 12 metrů dlouhé, síla 30 x 30 po celé délce. Klády dovážet, osekat na trámy, nařezat desky, nastrouhat šindele - asi 25.000 kusů!

Kdo to byli, tito podivuhodné stavebníci. Na 200 chudých vesničanů ze třech dědin: Fryšava měla 66 dísel, Tři Studné 16, Sklené 35. Sami žili v dřevěnicích, a život v nich nebyl tak idylický, jak vypadají dnes obrázky dřevěnic na našich vývěskách.

První zdejší dům Boží byla větší kaple na zahradě dnešního domu č. 2. - naproti sklářské huti. Byla pravděpodobně dřevěná, jak všechny ostatní stavby zde. Její podoba se nám nezachovala, ale práce po ní máme památku: jarní svatodušní fryšavskou pout. Když si fryšavští postavili kostel nový s patronem sv. Matouše na podzim, zachovali si nadále i jarní pout, jak byli zvyklí.

Původní vybavení kostela bylo velmi chudické. Stála vlnkost kamenné stavby a drsné podnebí bez vytápění rychle ničilo každé zařízení.

I dnešní vybavení kostela pochází vesměs z darů.

Protože kostel má dnes odsušenou dlažbu a v zimě se vytápí, uchovávají se tu i cené obrazy a sochy, které patří mezi památkově chráněné objekty.

Středem každého - i našeho chrámu - oltář, obětní stůl. Kolem něho se farní rodina shromažďuje k hodům lásky, k slavení eucharistie. Svatostánek je srdcem chrámu. Tento náš sem byl darován spolu se sochami sv. Petra a Pavla - neznámo odkud. Místo pro bohoslužbu slova zdůrazňuje barokní socha patrona kostela, evangelisty Matouše a barokní kazatelna. Ta sem byla přenesena po zrušení kostelíčka svatého Matouše v Jimramově.

Obraz Svaté rodiny pojal barokní umělec jako rodinný portrét: Matka Maria se synem Ježíšem, teta Alžběta se synem Janem. Ale není to strnulý snímek dnešních skupinových fotografií. Kolik pohody a radosti vnesl malíř do obrazu! Byl darován Fryšavě ze zrušené zámecké kaple v Rudolci.

Dva velké obrazy Učedníků emauzských na bočních stěnách jsou mistrnou prací dosud neurčeného raně barokního malíře. Vyjádřil tu štětcem celé své kredo: víru, že Ježíš žije. Že stále - i dnes?

- mluví k těm, kdo mu chtějí naslouchat. Že je těm, kdo v něj uverí, stále světlem v životních temnotách našeho světa. Obrazy pocházejí z depozitáře zrušených klášterů v Kutné Hoře.

Pod kůrem je barokní obraz svatého Jana Nepomuckého. Podle nápisu na zadní straně pro věčnost a sešlost vyřazen r. 1850 z původního kostela - nevíme z kterého. Trpělivou prací restaurátorky obnoven do původní krásy.

Nad zpodobnění je nejmladší z obrazů našeho chrámu. Citlivou rukou a srdcem malířky oživena tvář Ježíše z Turinského plátna nás tu zve ke svatosti smíření s naším Pánem.

Barvěné oválné okno nad svatostánkem je také projevem současného umění. Obraz Proroka a Evangelisty tu byl instalován před 25 lety.

Varhany na kůru jsou odborníky ceněnou památkou barokních pozitivů. Pocházejí ze zrušeného ženského kláštera v Jimramově.

Ale největší cenností našeho kostela jste vy, živé společenství lidí, kteří jste uvěřili v Ježíšovu lásku a scházíme se tu znovu a znovu, abyste se učili v této lásce žít.

Ještě zvony si připomeneme. První zvonek starých osadníků v dřevěné kapli - zvonici - byl jistě litinový - železný, který si sami ulili ve zdejší huti.

Brzo po postavení tohoto kostela už měli bronzový umíráček - Barborku. Ten byl zrekvírován za první světové války spolu se dvěma dalšími zvony z roku 1885.

Zachoval se nám však dodnes památkově chráněný zvon z roku 1804. Ten nám teď slouží jako umíráček.

Roku 1925 ulity zvony nové, ale za druhé světové války byly znovu zrekvírovány. Dnes nám slouží nové z r. 1926. Kéž jsou vždy slyšeny o nedělních ránech, když svým kovovým srdcem klepou na lidská srdce zkamenělá a odumřelá.

Vypravovali jsme si, jak spontánně se uměli radovat ze svého kostela uprostřed obce naši předkové před sto lety.

Jaký vztah máme ke kostelu my, dnešní fryšavané? Potřebujeme dnes vůbec ještě kostely? Kdyby někdo tento kostel náhle zbořil, křesťanství by v našem kraji nezaniklo. Jsme tu my, věřící lidé. My jsme živé kameny Božího domu.

Ale přesto jsme rádi, že zde máme tuto hmatatelnou památku zbožnosti a obětavosti našich předků. A rádi si ji budeme dále chránit a udržovat. Ne jen jako historickou památku, ale hlavně pro tento stůl svatě večere, který nám znamená ukřižovaného a živého Krista uprostřed nás. Kolem tohoto stolu Páně každou neděli shromáždění, cítíme zblízka tepot Ježíšova srdce.

Před dvěma sty lety volal na naše předky světitel kostela: "Prosím vás, nenechávejte kostel zavřený! Ať je otevřený pro všechny kolemjdoucí, ať je útočištěm ticha a bezpečí!"

A já dnes, po dvou stoletích, k prosbě světitelově připojuji prosbu svou: "Prosím vás všechny, ať je otevřený pro všechny kolemjdoucí nejen váš kostel, - ať jsou otevřena i vaše srdce pro všechny, kdo si sem mezi nás přijdou odpočinout. Ať naše farní obec svatého Matouše je i ve třetím století tohoto kostela společenstvím lidí, kteří se tu scházejí, aby se učili žít podle Matoušova evangelia, v duchu Horského kázání. Ať naše farní obec bere vážně poslání k celému světu, jak je sv. Matouš napsal v posledních slovech svého evangelia: "Jděte do celého světa a učte všechny! Krťte je. Učte je zachovat všechno, co jsem přikázal vám! A hle - já jsem s vámi - po všechny dny jsem s vámi!"

My tu máme situaci speciální: My nemusíme chodit za lidmi do světa. - Lidé přicházejí ze světa sem, za námi. Tisíce jich každý rok pobude v našich obcích, v našich lesích, u našich

rybníků. My jim můžeme pomoci poznat krásu evangelia - ne slovy, ne hádáním, ale příkladem, našeho vlídného a laskavého života. Jsme tu malé stádečko. Budme tedy živými kvasinkami, které zchutňují těsto světa. Budme světlem těm, kteří hledají. Budme solí těm, kteří jsou znechuceni.

Budme dobrými učedníky našeho patrona apoštola a evangelisty Matouše.